

KILÁTÓ

D. R. POPESCU PÉLDÁJA

Néhány hónappal ezelőtt érdekes poémia kezdődött a román irodalmi lapokban: Marin Preda, a derékhad egyik legtehetségesebb írója a bukaresti *Contemporanulban* éles támadást intézett a lírai próza ellen. A magyar epikához hasonlóan, sőt talán még fokozottabb mértékben, a román prózáírás klasszikus hagyományát (mindenekelőtt a nyolcvanöt éve született Mihail Sadoveanut) erős érzelmi színezet, lírai beállítottság jellemzi. Ezen az örökségen nemzedékek nőttek fel, de amiről ezúttal elsősorban szólnunk kell: a már országos hírre emelkedett, a mai román irodalom élvonalát jelentő fiatalok is ezzel a lírai prózával indultak: ami annál is érthetőbb, minthogy őket is a falu küldte — jóllehet már a város nevelte íróvá. E nemzedék tagjai közül Vasile Rebreanut (nem tévesztendő össze Líviu Rebreanuval!), Nicolaie Veleát, Făus Neagut, újabban Ion Bănulescut és semmiképpen sem utolsósorban Dumitru Radu Popescut szokták leggyakrabban emlegetni.

D. R. Popescu éppen hogy túl a harmincon, a kortárs román irodalomnak nemcsak nagy ígérete, hanem egyik legsikeresebb alkotója. Novelláskötetek, regények vannak mögötte (drámával is kísérletezett, filmet írt), s a bennük nyíló távlat még közelebb hozza az olvasóhoz ezt az emberileg is rendkívül rokonszenves, közvetlen fiatal író, aki az oltyánok vidám természetességét (hisz közülük származik) egy tágabb, európai szemlélettel tudja összeötvözni legjobb műveiben. (Popescu Kolozsvárt végezte az egyetemet, azóta is ott él.)

Mert az oltyéniai tájhoz, emberekhez írói indulása óta sem lett hűtlen; vissza-visszatér a gyermekkori világához, de ez nála sosem naturalisztikus múltidézés, inkább új élményanyag s a művészi felelősség tudatosítása. A román falu nyomasztó múltja, amelynél teljesebben a román élet egyetlen oldala sem bontakozik ki a nemzeti klasszikusok ismerője előtt, D. R. Popescut is mindegyre foglalkoztatja, de ezt nem történelmi témaként fogja fel, hanem az összekötő és elmentszendő szálakat keresi és találja meg számos novellájában. Legújabb kötete, a *Somnul pământului* (A föld álma), mely karcolatokat

és elbeszéléseket gyűjt egybe, különösen jellemző e szempontból. A veréssel, megfélemlítéssel bolonddá nyomorított Nicolaie a durva paraszti önzés: áldozata, de ugyanígy megtaláljuk az önmagunkat felemésztő, emberileg megsemmisítő parasztfigurákat is. Jó néhány karcolata, novellája szinte költéménnyé átirható próza, és mégis: Popescunál kevesen értenek jobban a paraszti élet tárgyszerűen pontos megjelöléséhez. A *Nicolaie* mondatszerkezetének szándékolt monotoníája (a sok „volt”) ugyanúgy a társadalmi jellemzést szolgálja, mint a *Hőfelleges ég* első bekezdésében az otthonmaradt rokonság hosszas felsorolása — íme a román falu a háború éveiben. És amit a látszólag száraz objektivitásával hangulatot teremtő bevezetés megsejtet, azt teljes érzelmi skálán bontja ki Popescu tanító és a véletlenül vele együtt frontra kerülő macska története.

Egyébként, ha irodalmi művekről szólva egyáltalán szabad ilyen statisztikaízü megállapításokat tenni, Popescu legtöbb írása a régi és új falu s — ezzel részben összefüggésben, de a humanum szintjén külön is válva tőle — a háború tematikája körül csoportosul. Azzal a gyermeki ártatlansággal, tisztaságvágygal és hittel közeledik ő is a borzalmakhoz, mint *Az ismeretlen katoná* gyermekhősei a kukoricásban talált holttesthez. Nem tudja, nem akarja — mert nem szabad — megszokni az embertelenséget: ezért állít a háborús képek mellé mindig köznapian emberi jeleneteket. De érdekes módon, hasonlóan vegyíti (más írásában) a groteszk elemeket is a megszokottan mindennappal. Így sikerül például egyik elbeszélésében (*Bűlc és a doktor vadászni megy*) a fellengzős vadászeséket egy mai falusi körörvos cinikus magatartásának leleplezésére felhasználnia.

Popescu nagy közönségsikert aratott, és sok vitát kavart múlt évi regényéből, a *Vara oltenilor-ból* (Oltyánok nyara) sem hiányzik a groteszk elem, ez a könyv azonban mégis más szempontból érdemli figyelmünket; kétségbevonhatatlanul igazolja ugyanis, hogy az érzelmes, lírai próza és az analitikus regény között nincs áthidalhatatlan szakadék. Mint a cím is mutatja, a szerző-

ezúttal is az olténiai faluról szól, de az ábrázolás hangulati elemeit, a lélek-elemzés javára, háttérbe szorítja. Hőseinek nem *paraszti*, hanem *emberi* volta érdekli, a belső cselekményre kíváncsi — ezért jut olyan fontos szerephez a regényben az önelemző belső monológ. Lehet, hogy ezzel túlságosan intellektuálisan mutatja be parasztfiguráit, a tudatosságnak, önismeretnek magasabb szintjére emeli őket, mint amely valójában jellemzi a mai falu emberét (a kritika itt emelt kifogásokat) — az alapvető törekvés azonban mindenképpen helyes és bátorítandó. Világszerte anakronisztikussá vált a hagyományos parasztrégény, s ennek felismerésében a román írók között D. R. Popescu az elsők között jár. Nem véletlen hát, hogy éppen Sánta Ferenc *Hűsz órájával* mutat az *Oltjánok nyara* hasonlóságot (Popescu viszont nem ismerheti Sánta regényét, nem lévén még román fordítása, mint ahogy az *Oltjánok nyara*nak magyar nyelvű kiadása is csak most készül); az olténiai falu legjobb-jait nem csupán egy rejtélyes haláleset körülményeinek kiderítése igaztja, hanem Sánta riportéréhez hasonlóan a mélyebbre vezető igazságkeresés hajtja

őket. A konfliktusok nem jutnak ugyan el a robbanás *Hűsz órából* ismert hőfokáig, mindenesetre ebben a tekintetben is olyan utat jeleznek, amely D. R. Popescu és az egész mai román irodalom számára gazdag sikereket hozhat.

De egyébként sem lehetne D. R. Popescut a parasztírók közé besorolni; hisz nemcsak a falu problémáit, figuráit szemléli egy magasabb társadalmi-lélektani nézőpontból, hanem kitűnő szeme van jellegzetesen, sőt divatosan mai városi témák meglátására. Őt azonban sosem a divat érdekli, nem vagánytörténeteket, huligán-párbeszédet ír, s még csak nem is erkölcsi példázatot. Az ember foglalkoztatja akkor is, ha az történetesen termelőszövetkezeti tag vagy frontkatoná, akkor is, ha városi csavargó vagy sportoló, esetleg egyetemi előadó. (Az *Egy pont* és a *Sikerés gazfickó* című hosszabb elbeszélései máig legjelentősebb művészi teljesítményei közé tartoznak.) S noha valóban nem vádolhatjuk meg Popescut moralizálással, határozottan erkölcsi tartását nem vitathatjuk el. Ezért követjük kétszeres rokonszenvvel írói tehetségének könyvről könyvre szélesebb és mélyebb kibontakozását.

KÁNTOR LAJOS

D. R. POPESCU KÉT ELBESZÉLÉSE

HÓFELLEGES ÉG

Őt Traian Popescunak hívták. És tanító volt. Az apját Dumitru Popescunak hívták, az anyját meg Domnica Popescunak. Egy nap kiment a frontra. Otthon hagyta feleségét és két kis gyermekét, egy fiút meg egy lányt. A fiút Dumitrunak, a lányt Vioricának hívták. A faluban hagyta a nővéreit is, mindeniket: Auricát, Fanát, Constanțát, Iuját és Măriát. Egyetlen unokaöccse, Ion Beteagu is a faluban maradt, viszont több unokahúgát hagyta ott: Titát, Anát és Nuțát, Irinát és Lenuțát, Ritát, Ioanát és Vetuțát. Egyesek közülük férjhez mentek, mások még babával játszottak. Dănceu volt a falu neve, s nem feküdt messze a Dunától. Popescu tanító Mehedinți megyéből származott. Egy reggel elment a háborúba, előzőleg még két napra hazakéredzkedett. Nem ment örömmel, de nem is sírt. Vagy csak nem látták rajta, nem lehet biztosan tudni, mert elment anélkül, hogy visszanézett volna a kapuban álló családjára. Felvette a hátizsákot a vállára, s korán reggel elindult, hogy ne ébressze fel a gyerekeit. És nem is tudta biztosan, mi van a hátizsákjában. Meg sem nézte. Tudta viszont, hogy diónak kell lennie. Az anyja az este az ölében diót hozott le a padlásról. S tudta, hogy egy kucsma is kell legyen ott. A vacsoránál valami kucsmáról volt szó. Hogy legyen nála, ha elhúzódná a háború. Ő nem tudta, hogy a hátizsákot csak reggel kötötte be az anyja. Kibontva hagyta, hogy tehesse még bele, ami eszébe jut. És eszébe jutott. Betett még egy doboz gyufát. Tudta, hogy a fia nem cigarettázik. Bekötötte a hátizsákot, de a sötétben nem vett észre semmit. Érzett valami meleget, de azt hitte, a kucsma. Akkor már nem a hátizsákon járt az esze. Így aztán senki sem tudta, hogy a tanító elvitte a macskájukat a hátizsákban. Ő a vonatban fedezte fel, amikor enni akart. A macska szép, fehér volt. S ő megismogatta. Adott neki is enni, s visszatette a hátizsákba, hogy ne zavarjon senkit. A macska kedves állat volt, s mikor a tanító a frontra ért vele, minden katona megszerette. Telt az idő. A tanító nem hagyhatta a macskát idegenben. Mindenki azt hitte, hogy nem tart sokáig az egész. De a háború elhúzódott, s a macska megszokta az ágyúást és bombázásokat. A lövészárokban a